

Stichting Vogelringstation Meijndel

Jaarverslag 2002

Foto voorpagina: goudvink mannetje na 1^e kalenderjaar, 15 juni 2002. Ringers: Wijnand Bleumink en Peter Weiland

Een uitgebreide fotoverantwoording vindt u op pagina 16.

Stichting Vogelringstation Meijndel

Gevestigd te Den Haag.

De Stichting houdt zich bezig met de studie van in het wild levende vogels door middel van ringonderzoek in het duingebied Meijndel ten noorden van Den Haag.

Secretariaat: Cesar Franckstraat 16
2324 JN LEIDEN
tel: 071 5316625
e-mail: maarten.verrips@12move.nl.

Giro: 1531203t.n.v. Penningmeester Stichting Vogelringstation Meijndel te Voorschoten.

© maart 2003

In memoriam Herman de Beer

Op 10 februari 2002 overleed op 79-jarige leeftijd ons bestuurslid Herman de Beer. In hem verloren we meer dan een ervaren ringer. Gedurende zijn hele leven heeft hij een grote belangstelling en liefde voor de levende natuur gehad. Zijn belangstelling ging vooral uit naar amfibieën en vogels, in het bijzonder kleine zangvogels. Tijdens de broedtijd bracht hij vele dagen door in het duingebied, met name Berkheide. Hij was een specialist in het lokaliseren van nesten van zangvogels en wist die kennis altijd goed over te dragen op degenen die hem daarbij behulpzaam waren. Zijn bijzondere voorkeur ging uit naar de drie tapuitensoorten die in Berkheide broedden: de Roodborsttapuit, het Paapje en vooral de Tapuit. Op het gebied van de broedbiologie van de Tapuit was hij een specialist.

Na de broedtijd bemande hij een vinkenbaan waar hij indrukwekkende resultaten mee heeft geboekt, niet alleen qua gevangen aantallen maar ook met de terugmeldingen die hij ontving. Zo wist hij in de jaren 70 de trekweg van de Graspieper nauwkeurig in kaart te brengen en ontving hij als kroon op dit werk in 1981 een voor Nederland unieke terugmelding van een Graspieper uit het broedgebied op IJsland. Ook met zijn ringwerk in Flevoland, dat hij na de verhuizing van zijn fabriek naar Lelystad ter hand nam, boekte hij aansprekende resultaten.

Bij dit alles was hij in de eerste plaats een vriendelijke en meelevende persoonlijkheid, die mensen kon inspireren maar ook corrigeren. Zijn vriend en oud-medewerker Gijs van Tol verwoordde dit op het feest ter gelegenheid van zijn 75^e verjaardag treffend. Hij merkte op dat vrijwel iedereen die met hem had samengewerkt, hem ook na jaren bleef aanspreken met "meneer de Beer" en dat hij door niemand werd getutoyeerd. De naam meneer de Beer was volgens Gijs een eretitel, en het niet tutoyeren gebeurde in de eerste plaats uit respect.

De laatste jaren liet zijn gezondheid hem meer en meer in de steek, waardoor ook het ringwerk hem steeds zwaarder viel. In mei 2001 kwam hij voor het laatst zelfstandig naar de vinkenhut in Meijndel, en in november 2001 voor het laatst in gezelschap van zijn dochter. Zijn belangstelling voor het ringwerk heeft hij wel tot het laatst behouden.

Met het heengaan van meneer de Beer hebben wij een ervaren en deskundige maar toch vooral een vriendelijke en aimabele medewerker en vriend verloren. Wij missen hem.

Namens bestuur en medewerkers van VRS Meijndel,

Maarten Verrips

Algemeen

Het jaar 2002 is voor de Stichting Vogelringstation Meijndel voorspoedig verlopen. Met het passeren van de 4000 geringde vogels werd opnieuw een mijlpaal bereikt die weinigen bij de herstart in 2000 voor mogelijk zullen hebben gehouden. Hieronder bevonden zich opnieuw een aantal zeer aansprekende soorten. Wellicht belangrijker is dat van soorten waarvan bij kuststations als dat van ons waardevolle onderzoeksgegevens kunnen worden verzameld, ook weer flinke aantallen werden gevangen.

Voor het vangen en ringen van vogels is een vergunning vereist die op voorspraak van het Vogeltrekstation in Heteren wordt verstrekt door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De volgende bestuursleden van de Stichting waren in 2002 in het bezit van een dergelijke vergunning: W. Bleumink, mevrouw F. Leget, A. de Loeff, M. Verrips, H. Westdorp en mevrouw H. de Wijs. Vaste medewerkers van het ringstation zijn mevrouw C. Boelen, P. Weiland en G.F. Wilmink. Peter Weiland werd in het verslagjaar als medewerker benoemd.

Vlaamse Gaai, overjarige vogel in slagpenrui, 15 juli 2002. De vijf buitenste pennen zijn oud, de vijf binnenste zijn nieuw en nog niet volledig uitgegroeid. Het kleurverschil tussen deze pennen is niet kenmerkend voor een ruiende vogel, want dit bestaat het hele jaar. Ringers: Maarten Verrips en Peter Weiland

De weersomstandigheden in 2002 waren niet altijd even gunstig. De eerste week van januari schommelde de temperatuur rond het vriespunt, daarna was het voorbij met het winterweer. Februari en maart waren zacht en nat, april was erg droog met uitzondering van de laatste dagen en de eerste week van mei die buiig en guur waren. In mei brak een sterk wisselvallige periode aan, die duurde tot in augustus. Vrijwel de hele zomer kenmerkte zich door instabiel weer, waarin warme en rustige dagen werden afgewisseld door depressieve perioden. De vangst van Nachtegalen, sterk afhankelijk van stil weer, had hieronder te lijden in de optimale periode (laatste week van juli). Augustus bracht enkele zeer zomerse dagen (10-19). In de eerste decade van augustus lag een depressie recht boven ons land, met als gevolg nauwelijks wind maar heel veel regenbuien die, als ze éénmaal begonnen, volledig uitregenden. Boven Wassenaar kwam dit niet voor en verliep deze periode vrijwel geheel zonder neerslag. Daarna brak een zomerse decade aan maar in de laatste decade van augustus zagen we menige ochtend (deels) verregen, waaronder de eerste instructieochtend van het Vogeltrekstation. Pas na half september

stabiliseerde het weer enigszins, om na half oktober weer om te slaan naar onstuimig najaarsweer. Op 27 oktober passeerde een zware storm maar de laatste dagen van oktober waren rustig en werden door het grootste deel van de trekvogels benut om snel door te stoten richting overwinteringsgebied. Na de tweede decade van november waren er daardoor dermate weinig vogels aanwezig dat het vangseizoen werd afgesloten.

Het ringjaar 2002

Januari - maart

De eerste dagen van het jaar werden nog behoorlijke aantallen vogels aan de baan geringd, waaronder veel Koperwieken, de eerste Veldleeuweriken, op 1 januari twee Baardmannetjes en op 5 januari een mannetje Kleine Bonte Specht. Het aantal waargenomen Krooneenden op de plas ten zuiden van de ringbaan liep in deze periode op tot maximaal 18. Na het vertrek van de laatste wintergasten, half januari, werd de baan niet meer regelmatig bemand. In februari werd een ochtend besteed aan noodzakelijk onderhoud aan de baan en de hut. Pas na half maart kwam het vangseizoen weer enigszins op gang. De eerste zomergasten onder de broedvogels werden geringd, alsmede op 29 maart een mannetje Tapuit.

Aantal vangdagen: januari 4, februari 1, maart 6

April - augustus

In deze periode werd het CES-project gedraaid. Voor een uitgebreide projectbeschrijving wordt verwezen naar bijlage 1 van dit verslag.

De merkwaardigste vangst van de CES-periode was deze vogel die op 20 april binnenkwam. Het lijkt wel zeker dat het een ontsnapte kooivogel betreft maar tot op heden heeft niemand de vogel op naam weten te brengen. Ringer: Maarten Verrips

Als gevolg van slecht weer kon in de tweede CES-periode (laatste week april - eerste week mei) geen vangochtend gedraaid worden. Dit werd gecompenseerd door in de derde periode een extra vangochtend in te lassen, geheel binnen de overige randvoorwaarden van het CES-project. De resultaten van deze extra ochtend zijn verwerkt in de onderstaande tabel, die dus betrekking heeft op 12 vangochtenden.

	N1	1K	totaal	2002	controles	
					2001	>2001
Bosrietzanger	7	3	10	1		
Fitis	11	22	33	2		
Tjiftjaf	9	19	28	10	1	
Staartmees	2	0	2		1	
Roodborst	2	2	4			
Glanskop	0	1	1			
Pimpelmees	2	10	12		1	
Koolmees	3	20	23	3		

	N1	1K	totaal	controles		
				2002	2001	>2001
Zwartkop	2	8	10			
Rietzanger	2	1	3			
Kleine karekiet	15	19	34		4	
Merel	2	0	2	2		
Rietgors	1	2	3	2		
Braamsluiper	13	0	13	1	2	1
Heggemus	5	6	11	1	1	2
Sprinkhaanrietzanger	3	12	15	2		
Grasmus	6	26	32	4	2	3
Winterkoning	2	5	7	2	1	
Nachtegaal	2	5	7	1	2	
Tuinfluitier	3	3	6	1		
Goudvink	7	0	7			
Zanglijster	1	0	1			
Vlaamse gaai	1	0	1			
Totaal	101	164	265	32	15	6

De geringde exoot/kooivogel is niet in deze tabel meegerekend.

Het aantal geringde eerstejaars vogels kan zonder verder voorbehoud als maatgevend voor het broedresultaat ter plaatse worden beschouwd, ook al is het waarschijnlijk dat een deel van de geringde individuen niet uit de onderzochte broedpopulatie afkomstig is. Het aantal gecontroleerde exemplaren geeft een beeld van de omvang van die onderzochte populatie. Individuen die in eerdere jaren ter plaatse zijn geringd en dit jaar minimaal éénmaal opnieuw ter plaatse zijn aangetroffen worden beschouwd als behorend tot de plaatselijke broedvogels. In de kolom controles 2002 zijn uitsluitend exemplaren opgenomen die in 2002 als overjarig zijn geringd en datzelfde jaar minimaal éénmaal zijn teruggevangen. Ook zij zijn beschouwd als behorend tot de plaatselijke broedpopulatie.

Bij bestudering van de tabel valt allereerst het slechte broedresultaat van de Braamsluiper op. Er werd in CES-verband niet één eerstejaars vogel gevangen. Waarschijnlijk berust dit gegeven op toeval aangezien buiten CES-verband wel een aantal eerstejaars Braamsluiers werd geringd, waarvan ongetwijfeld een deel uit de plaatselijke populatie afkomstig. Anders ligt dit bij de Goudvink, waarvan ieder jaar slechts een enkel exemplaar in jeugdkleed wordt geringd.

Omdat voor 2000 geen CES-onderzoek is gedaan valt over plaatstrouw en filopatrie (trouw aan de geboortegrond) nog geen uitspraak te doen. Dat beide verschijnselen voorkomen bewijzen controles in 2002 van een Fitis en een Heggemus uit 1996, wat met name voor een Fitis een buitengewoon hoge leeftijd is.

Augustus - november

Met deze periode wordt in de eerste plaats de periode bedoeld waarin de najaarstrek plaatsvindt. Deze wordt in Meijendel na half juli manifest met het uitzwermen van de eerstejaars vogels van de plaatselijke broedvogelsoorten. Wij richtten ons vanaf 20 juli op de vangst van de Nachtegaal, waarvan de zang vanaf twee uur voor zonsopgang wordt afgespeeld. Dit jaar waren er twee vangstplekken meer dan in 2001 (twee singels van elk 15 m), maar anderzijds was op één van de vangstplekken die ook in 2001 uitstond, geen geluid mogelijk. De piek viel in dezelfde periode als in 2001 maar leverde dit jaar minder vangsten op. De iets langere uitloop van het vangseizoen compenseerde de lagere aantallen weer. Zie onderstaande tabel.

Juli								augustus							
20	23	25	26	27	28	29	30	31	2	3	5	9	10	11	14
10	14	24	13	25	23	32	14	8	2	14	6	1	9	8	1

Na eind juli werd ook geluid van Kleine Karekiet, Bosrietzanger en Rietzanger gespeeld. De Sprinkhaanrietzanger hoefde niet vanaf CD ten gehore te worden gebracht, omdat er tot half augustus een territoriaal mannetje aanwezig was dat iedere ochtend rond 03.00 uur begon te zingen. Pas na de vangst van pas zelfstandige jongen van deze soort zetten we kunstmatig geluid in.

Bijzondere vangsten op 18 augustus: een Draaihals en de eerste juveniele Sperwergrasmus van het jaar. In de staart van de Sperwergrasmus zijn twee groeistrepen zichtbaar. Ringers: Maarten Verrips en Hans Westdorp

De Kleine Karekiet was in augustus verreweg de meest gevangen soort, met in totaal 379 geringde exemplaren. Een echte piek was niet zichtbaar, maar de grootste aantallen kwamen tussen 15 en 25 augustus binnen. De Bosrietzanger piekte zeer kortstondig in de laatste dagen van juli. Goed gevangen in augustus werd ook de Tuinfluiter, die halverwege de maand piekte. Het feit dat in augustus de enige twee Bonte Vliegenvangers van het jaar werden geringd, kan erop wijzen dat deze niet van ver afkomstig waren. Sperwergrasmussen werden gevangen op 18 en 30 augustus. Op 18 augustus kwam ook een Draaihals uit een mistnet. Er waren echter ook minpunten. Het vangen van Waterrietzangers wil nog altijd niet lukken maar ook de Rietzanger was merkbaar minder talrijk dan in 2001. Het vrijwel volledig ontbreken van Gekraagde Roodstaarten, ondanks het regelmatig afspelen van de zang in augustus en september, is verontrustend. Niet alleen ontbreekt de soort op de trek, maar ook van rondzwervende vogels uit plaatselijke of naburige broedvogelpopulaties werd praktisch niets gemerkt. Dit laatste is des te opmerkelijker omdat zich tussen theeschenkerij Meijendel en de ringbaan een fors oppervlak ogenschijnlijk geschikt broedbiotoop bevindt.

Bijzondere waarnemingen in deze periode: een juveniele Purperreiger op 20 juli, een juveniel Woudaapje op 17 augustus.

Na half september werd de najaarstrek van andere soorten manifest. De Zwartkop piekte in de tweede decade van deze maand en was daarmee een maand vroeger dan in 2001. De vangst van Graspiepers begon in de derde decade op gang te komen. Dit jaar werd deze vangst gecombineerd met de eerste systematische pogingen om doortrekkende Grote Gele Kwikstaarten op het slagnet te vangen. Na enkele experimenten met het juiste geluid lukte dit tussen 24 september en 1 oktober in totaal 10 keer. Vanaf de tweede decade van oktober werden op soortgelijke wijze als bij de Grote Gele Kwikstaart pogingen gedaan om ook Oeverpiepers omlaag te krijgen, wat twee maal resulteerde in een vangst.

Eerstejaars Grote Gele Kwikstaart, 24 september 2002. Ringers: Arend de Looff en Maarten Verrips

Opvallend was in oktober de grote hoeveelheid gevangen Vuurgoudhaantjes, zeker in vergelijking met het aantal Goudhaantjes. Waar de laatste opvallend weinig werd gevangen had de eerste juist een uitstekend jaar. Uiteindelijk werden bijna vier keer zo veel Vuurgoudhaantjes geringd als Goudhaantjes. Werkelijke topdagen van de Roodborst bleven uit, waardoor het totaal aantal ruim onder dat van 2001 bleef. De Merel was talrijk, de Koperwiek echter niet.

Oeverpieper (links), Graspieper (midden) en Veldleeuwerik (rechts). 8 oktober 2002. Ringers: Wijnand Bleumink, Fredda Leget en Maarten Verrips

Na passage van een stormdepressie piekte de vangst in de laatste dagen van oktober. De nachtvangst van Veldleeuweriken leverde in de nacht van 29 op 30 oktober 145 exemplaren op. Ook de Waterral, die de eerste weken van oktober slechts mondjesmaat was gevangen, leefde eind oktober nadrukkelijk op met vangsten van 17 en 22 stuks in de twee laatste nachten van oktober. Ronduit spectaculair was de vangst op 30 oktober van twee Cetti's Zangers en een juveniel Woudaapje, op dezelfde plaats en binnen twee uur tijd. De najaarstrek liep na half november snel ten einde.

Bijzondere waarnemingen in deze periode: maximaal drie Roerdompen tegelijk in de ochtendschemer van 19 oktober, een Slechtvalk op 19 en 20 oktober ter plaatse aanwezig, vangst van een wezel in een mistnet op 12 oktober (hij kon er ongedeerd uit bevrijd worden), een Beflijster op 11 oktober.

Aantal vangdagen: augustus 13, september 14, oktober 16, november 10, december geen.

Woudaapje, 30 oktober 2002

Totaallijst 2002

Onderstaand treft u de volledige lijst van geringde vogels in 2002.

	CES	buiten CES	totaal 2002	totaal 2000-2001
Woudaapje		1	1	0
Sperwer		2	2	5
Waterral		63	63	36
Waterhoen		2	2	0
Ransuil		6	6	3
Grote Bonte Specht		4	4	4
Kleine Bonte Specht		1	1	0
Draaihals		1	1	0
Veldleeuwerik		241	241	143
Oeverpieper		2	2	0
Boompieper		4	4	16
Graspieper		189	189	171
Grote Gele Kwikstaart		10	10	0
Witgesterde Blauwborst		1	1	3
Gekraagde Roodstaart		3	3	7
Tapuit		1	1	0
Winterkoning	7	52	59	111
Heggenmus	11	44	55	91
Roodborst	4	207	211	432
Nachtegaal	7	205	212	252
Merel	2	215	217	166
Kramsvogel		34	34	15
Zanglijster	1	74	75	112
Koperwiek		102	102	154
Sprinkhaanzanger	15	58	73	29

	CES	buiten CES	totaal 2002	2000-2001
Cetti's Zanger		2	2	1
Rietzanger	3	15	18	28
Bosrietzanger	10	27	37	20
Kleine Karekiet	34	571	605	463
Braamsluiper	13	45	58	39
Grasmus	32	100	132	122
Tuinfluit	6	130	136	98
Zwartkop	10	693	703	687
Sperwergrasmus		2	2	0
Tjiftjaf	28	159	187	171
Fitis	33	89	122	136
Goudhaan		22	22	118
Vuurgoudhaan		81	81	45
Bonte Vliegenvanger		2	2	2
Baardman		1	1	0
Staartmees	2	13	15	52
Glanskop	1	1	2	2
Matkop		1	1	2
Pimpelmees	12	187	199	267
Koolmees	23	113	136	214
Boomkruiper		6	6	2
Vlaamse Gaai	1	1	2	6
Spreeuw		39	39	18
Vink		30	30	81
Goudvink	7	4	11	20
Rietgors	3	6	9	15
exoot/kooivogel	1	0	1	0

Totaal generaal:

CES	266
Buiten CES	3862
Totaal 2002	4128
Totaal 2000-2001	4461

Vuurgoudhaan (links), in 2002 opmerkelijk genoeg bijna vier maal zo veel geringd als Goudhaan (rechts). Meijndel, 2 november 2002. Ringers: Wijnand Bleumink, Maarten Verrips, Peter Weiland

Terugmeldingen

Onderstaand treft u een selectie van terugmeldingen die gedurende 2002 werden ontvangen van het Vogeltrekstation in Heteren.

Verklaring gebruikte termen:

pull = niet vliegvaardig

1kj, 2kj = eerste, tweede kalenderjaar

na 1kj = na eerste kalenderjaar

volgr = volgroeid

gecontroleerd = gevangen en weer losgelaten (meestal door ringer)

Groep 1: geringd door VRS Meijndel, door derden teruggemeld

5.136.478	Zilvermeeuw pull afgelezen m. telescoop	Meijndel, kavel 14 deponie De Kragge, Bergen op Zoom (69 km, 8435 dagen)	17/07/1979 20/08/2002
5.228.975	Zilvermeeuw pull dood gevonden	Sparregat Meijndel Ouwerkerk Zeeland	04/07/1986 04/11/2002
V 172.858	Veldleeuwerik volgr. gecontroleerd	Sparregat Meijndel Hamme, O-Vlaanderen België	30/10/2002 01/11/2002
AB 01465	Graspieper na 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Hamme St. Anna, O-Vlaanderen België	09/10/2000 25/09/2001
AE 44.540	Graspieper 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Nieuwpoort, W-Vlaanderen België	14/10/2001 17/11/2001
B 909.034	Nachtegaal 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel ringstation Castricum 4 maal tussen 04/05 en	22/07/2001 01/06/2002
V 28.384	Nachtegaal 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Kennemerduinen Bloemendaal	28/07/2002 30/07/2002
V 142.874	Nachtegaal 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Veurne, W-Vlaanderen België	07/07/2002 12/08/2002
K.790226	Merel V 1kj gecontroleerd V na1kj	Sparregat Meijndel Holllesley Hearth, Suffolk, Gr. Brittannië (198 km, 776 dagen)	04/11/2000 20 /12/2002
AC 52.462	Kleine Karekiet 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Zelee Heikant, O-Vlaanderen België	24/08/2002 30/08/2002
B 909.018	Zwartkop V na 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel St. Laurens, O-Vlaanderen België	14/07/2001 01/09/2001
V 172.094	Zwartkop m 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Zulte, O-Vlaanderen België	30/08/2002 11/09/2002
V 172.451	Zwartkop m 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Herne, Brabant België	20/09/2002 25/10/2002
T 97.537	Tjiftjaf 1 kj gecontroleerd	Sparregat Meijndel Bambrugge, O-Vlaanderen België	29/06/2002 24/09/2002

Opmerkelijk gegeven: van de terugmeldingen uit België komt alleen de Nachtegaal uit de Belgische kuststreek. Alle andere vogels hebben een pal zuidelijke koers gevolgd en zijn wat verder in het Belgische binnenland terecht gekomen. Het is waarschijnlijk dat ze daarbij ten oosten van Zeeland zijn doorgetrokken.

Groep 2: geringd door derden, door VRS Meijndel teruggemeld

13.39.057	Sperwer m 2 kj gecontroleerd idem	Wassenaarse Slag Sparregat Meijndel Sparregat Meijndel	24/04/2000 24/08/2001 07/04/2002
Stavanger 73.90.858	Merel V 1kj gecontroleerd	Revtangen, Klepp Rogaland, Noorwegen Sparregat Meijndel	23/10/2000 01/01/2002
AC 52.109	Heggenmus 1K Gecontroleerd	Wassenaarse Slag Sparregat Meijndel	28/07/2000 04/05/2002
Stavanger 1E 79836	Roodborst 1kj gecontroleerd	Augland, Stavanger Noorwegen Sparregat Meijndel	11/12/2001 08/10/2002
AD 25.947	Sprinkhaanzanger 1 kj gecontroleerd	AW duinen Bloemendaal Sparregat Meijndel	11/08/2002 18/08/2002
AF 49.575	Kleine Karekiet 1 kj gecontroleerd	Drontermeer Gelderland Sparregat Meijndel	05/08/2002 10/08/2002
Bruxelles 7163.879	Zwartkop m 1 kj gecontroleerd	Berendrecht Antwerpen België Sparregat Meijndel	13/09/2002 15/09/2002
AD 71.830	Zwartkop v volgr gecontroleerd	ringstation Castricum Sparregat Meijndel	16/08/2002 30/08/2002
V 106.803	Zwartkop V 1 kj gecontroleerd	De Bunker, Schiermonnikoog Sparregat Meijndel	20/10/2002 01/11/2002
T 13.812	Staartmees volgr gecontroleerd	Wassenaarse Slag Sparregat Meijndel	29/10/1997 07/04/2002

(deze vogel werd geringd in een groep van zes en gecontroleerd in gezelschap van één soortgenoot, vermoedelijk de partner)

Groeistrepen

In de loop van augustus begon op te vallen dat een ongewoon groot aantal gevangen vogels groeistrepen vertoonden. In CES-jargon wordt dit aangeduid als handicap 23 en als zodanig aangetekend bij de betrokken vogel. Hoewel het CES-project al voorbij was werd dit volgehouden waardoor een overzicht kan worden gegeven van de mate waarin dit verschijnsel is vastgesteld. Omdat omstreeks deze tijd de media uitvoerig berichtten over de wateroverlast in Midden Europa, veroorzaakt door ongewoon veel neerslag, ontstond bij ons de vraag of deze verschijnselen misschien met elkaar in verband te brengen waren en gegevens konden verschaffen over de geboortegebieden van de op dat moment bij ons doortrekkende vogels.

Wat zijn groeistrepen?

Groeistrepen zijn in staart en vleugel zichtbare dunnere plekken, die beter zichtbaar zijn naarmate de plek dunner is. In extreme gevallen bestaat een groeistreek zelfs uit een rij vrijwel transparante gaatjes. Hoewel ze ogen als kleurafwijkingen zijn ze dat nadrukkelijk niet.

Groeistreep in de staart van een mannetje Zwartkop

Het ontstaan van groeistrepen wordt in verband gebracht met de snelheid waarmee de betrokken veren uitgroeien. Deze zou samenhangen met de voedingstoestand van de vogel. Waar een uitgroeende veer dag en nacht in gelijke mate groeit gebruiken de meeste vogels niet het gehele etmaal even veel voedsel. Met name het deel van de veer dat tijdens de nacht uitgroeit zou hierdoor kwalitatief minder zijn dan het deel dat overdag uitgroeit. Als gevolg hiervan zou bij alle individuele vogels een zekere mate van groeistrepen vast te stellen moeten zijn, maar omdat het verschil tussen nacht- en daggroei onder normale omstandigheden nihil is zijn deze strepen niet als zodanig zichtbaar. Pas wanneer er een langere periode van groeistoring optreedt gaat de kwaliteit van de uitgroeende veer dermate achteruit dat dit voor de ringer zichtbaar wordt als groeistreep (6,7).

Over de oorzaak van het ontstaan van de groeistoornissen is overigens opvallend weinig bekend. Het verhaal dat groeistrepen een uitsluitend kenmerk zijn voor eerstejaars vogels is niet waar. Zowel Svensson als Jenni & Winkler wijzen erop dat het optreden van groeistoornissen niets zegt over de leeftijd van de vogel (1,2). Wel is het zo dat een zichtbare *streep* alleen kan ontstaan wanneer de betrokken veren allemaal tegelijkertijd uitgroeien. Wanneer de storing in de groei optreedt op het moment dat de betrokken vogel in gedeeltelijke rui is (en de staart dus voor een deel bestaat uit oude en nieuwe, uitgroeende pennen, is de verdunning die optreedt niet als een horizontale streep zichtbaar, maar als een onregelmatig vlekkenpatroon. Omdat volwassen zangvogels hun slag- en staartpennen nooit allemaal tegelijk ruïen (in dat geval zouden ze te veel vliegvermogen verliezen) wijzen groeistrepen bij zangvogels in vrijwel alle gevallen op eerstejaars vogels.

Groeistrepen in Meijndel in 2002

Het onderstaande overzicht geeft de aantallen vogels waarbij groeistrepen werden geconstateerd in 2002, onderverdeeld naar maand. Tussen haakjes staat het totaal aantal geringde individuen van de soort in de betrokken periode.

	juli	augustus	september	oktober
Kleine Karekiet	5 (118)	17 (387)	7 (96)	
Nachtegaal	1 (163)			
Rietzanger		1 (14)		
Grasmus		1 (42)		
Sperwergrasmus		1 (2)		
Sprinkhaanzanger			2 (8)	
Roodborst			3 (68)	4 (125)
Zwartkop			7 (395)	4 (171)
Tuinfluitter			1 (20)	
Zanglijster			2 (28)	1 (4)

In absolute aantallen springt de Kleine Karekiet er duidelijk uit met 29 min of meer gehandicapte vogels ofwel 4,8 %. De 11 gehandicapte Zwartkoppen maken 1,9 % van het totaal aantal uit, bij de Roodborst was dit 3,6 %. Van de overige soorten werden te weinig exemplaren gevangen om

uitsplitsing zinvol te maken. Bij veel gevangen soorten als Veldleeuwerik, Merel en Tjiftjaf werd overigens helemaal niets van groeistrepen waargenomen.

Het weer in Europa in 2002

Om te onderzoeken of het optreden van groeistrepen in verband is te brengen met slecht weer moeten we nagaan hoe het weer in de mogelijke herkomstgebieden was gedurende het broedseizoen en in het bijzonder de maanden waarin de jongen opgroeien en de adulte vogels ruien (4,5).

Duitsland werd in de eerste week van juni getroffen door wolkbreuken, maar de rest van deze maand bracht geen uitzonderlijk slecht weer. Half juli vielen opnieuw buitengewoon zware regen- en onweersbuien maar het ergste kwam pas in de eerste week van augustus. In die tijd traden veel rivieren in Midden Europa buiten hun oevers.

Oostenrijk had een ongewoon warme junimaand en van ongewone hoeveelheden neerslag wordt geen melding gemaakt in deze maand. Pas in juli en augustus was sprake van buitensporige hoeveelheden neerslag en ongewoon veel onweer.

Polen toonde in grote lijnen hetzelfde weerbeeld als Duitsland en Oostenrijk: een normale tot goede junimaand, gevolgd door veel neerslag in juli en augustus.

Noorwegen, Zweden en Finland kenden een ongewoon mooie zomer. Zowel juni, juli als augustus kenmerkten zich door hoge temperaturen en weinig neerslag. Voor zover er neerslag viel ging het niet om ongebruikelijk grote hoeveelheden. We mogen er daarom van uitgaan dat de Noord-Europese broedvogels hun jongen onder gunstige omstandigheden konden grootbrengen.

Over het exacte verband tussen weer, voedseltoestand en groeistoornissen heb ik geen informatie kunnen vinden. Daarbij komt ook dat niet voldoende gegevens bekend zijn van de periode waarin de genoemde soorten in de beschouwde gebieden hun jongen op het nest hebben zitten. Het is aannemelijk dat groeistrepen vooral optreden bij kortstondig (maximaal enkele dagen) optredende ernstige weersverslechtering. Alleen het weerbeeld van Duitsland in juni toont dit verschijnsel. Langdurig slecht weer, zoals in juli en augustus in Midden Europa optrad, zou eerder moeten leiden tot sterfte onder nestjongen dan tot groeistrepen. Het is echter praktisch onmogelijk dit op een plaats ver van het broedgebied verwijderd, betrouwbaar te onderzoeken.

Wat is er bekend over de herkomstgebieden van in Nederland doortrekkende zangvogels?

Kleine Karekieten komen voor zover bekend in hoofdzaak uit Scandinavië, met een bijdrage uit Duitsland, Polen en wellicht nog verder oostwaarts.

Zwartkoppen zijn van West-Scandinavische origine, maar uit controles van de afgelopen jaren in Meijndel en Berkheide (8) is duidelijk geworden dat ook uit België nogal eens Zwartkoppen doortrekken, die vermoedelijk uit Midden Europa komen en onderweg zijn naar de Britse eilanden. *Merels* zijn vrijwel uitsluitend van noordelijke komaf, met Scandinavië als belangrijkste herkomstgebied. Over doortrek vanuit Midden Europa is niets bekend.

Veldleeuwerikken op doortrek stammen uit Scandinavië en mogelijk deels uit Rusland.

Roodborsten tenslotte, stammen uit zuidelijk Fenno-Scandinavië, Duitsland en Polen (3).

Conclusie

De mate waarin groeistrepen zijn vastgesteld klopt in ieder geval met bovenstaande gegevens. Zwartkop, Roodborst en Kleine Karekiet kunnen (deels) afkomstig zijn uit broedgebieden waar de zomer slecht was. Van Merel en Veldleeuwerik is dit onwaarschijnlijk. Bij Veldleeuwerik bedenken men dat zowel overjarige als eerstejaars vogels in de nazomer een volledige rui ondergaan (1). Het niet aantreffen van groeistrepen ligt bij deze soort alleen al om die reden voor de hand. Bij de eerstejaars vogels is het aannemelijk dat vooral de tijdelijke weersverslechtering in juni de oorzaak van de groeistrepen is. Het slechte weer in juli en augustus kan vooral ruiende overjarige vogels parten hebben gespeeld, maar hiervoor werden geen aanwijzingen gevonden. Omdat er geen gegevens zijn over het verband tussen weersomstandigheden en het percentage vogels waarbij groeistrepen zichtbaar worden, is het niet verantwoord verdergaande conclusies uit de

verzamelde gegevens te trekken. Daarvoor is het zaak het ringonderzoek voort te zetten en te hopen op terugmeldingen.

Literatuur

- (1) Svensson L. 1992. Identification Guide to European Passerines. Stockholm ⁴
- (2) Jenni L. & R. Winkler. 1994. Moulting and Ageing of European Passerines. London
- (3) Bijlsma R.G, F. Hustings & C. Camphuysen. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). Haarlem/Utrecht
- (4) www.knmi.nl
- (5) www.weeronline.nl
- (6) Berger C. 1997. Finding beautiful facts in feathers. National Wildlife Federation, augustus 1997
- (7) Forest Fragmentation Linked to Stress in Birds. Op: www.ens.lycos.com
- (8) Verrips M. 2001. De Zwartkop aan de Wassenaarse Slag 1988-1999. Duinstag 17 (2):

Ringvangsten van Cetti's Zangers nader bekeken

De vangst, binnen een uur, van twee Cetti's Zangers op 30 oktober was ongetwijfeld één van de meest verbazende momenten van 2002. Tegenwoordig is deze soort in Nederland weer dermate zeldzaam dat elke waarneming gedocumenteerd aan de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna moet worden voorgelegd. Toch kwamen van het Ringersnet, de digitale nieuwsgroep voor vogelringers, in de loop van 2002 herhaaldelijk berichten over gevangen Cetti's Zangers. Passen onze vangsten in een patroon van noordwaarts oprukkende Cetti's en mogen we misschien, na al een eerdere vangst in 2001, hopen op een vestiging als broedvogel?

Mogelijk voor Nederland unieke foto van twee Cetti's Zangers, Meijndel, 30 oktober 2002

Nadat de Cetti's Zanger in 1968 voor het eerst in Nederland werd vastgesteld volgde een vestiging als broedvogel in de jaren '70, vooral in Zeeuws Vlaanderen en de Biesbosch. De soort is, anders dan de meeste rietbewonende zangvogels, standvogel maar niet bestand tegen streng winterweer. Geen wonder dus dat het broedbestand na de strenge winter van 1979 instortte en na twee strenge winters in 1985 en 1986 geheel verdwenen was. Vanaf 1985 heeft de soort weer de status van dwaalgast, met de dichtstbijgelegen broedgebieden in het westen van Frankrijk en Zuid-Engeland (1). In 2001 werden er drie geringd, in West Brabant, Zandvoort en Meijndel (2).

Vogelringstation Castricum meldde op 1 april 2002 de eerste ringvangst van een Cetti's Zanger. Op 31 oktober volgde een tweede exemplaar en op 19 november zelfs een derde. In de Amsterdamse Waterleidingduinen in Zandvoort werden op 29 september en 13 oktober Cetti's Zangers geringd en in Meijndel twee op 30 oktober. Een hele rij ringvangsten langs de Nederlandse kust dus, maar langs de Belgische kust werden er nog veel meer geringd. In Koksijde waren het er tussen begin september en half oktober maar liefst 13, in Veurne zelfs 14.

Norbert Roothaert, de ringer die deze laatste vangsten rapporteerde, gaf als aanvullende informatie dat er in 2002 op 'vele plaatsen' Cetti's Zangers werden gevangen en ook vele nieuwe zangposten waren gevonden.

Het ziet er dus inderdaad naar uit dat er met name in het najaar van 2002 een influx van Cetti's Zangers langs de Belgische en in mindere mate de Nederlandse kust plaatsgevonden heeft. Het ligt voor de hand dat deze vogels van de Franse populatie afkomstig waren. Het voorkomen in Meijndel in twee achtereenvolgend jaren (na een eerder geval in de nazomer van 1997) was derhalve hoopvol met het oog op de vestiging als broedvogel. Of de Nederlandse pioniers de koude winter van 2002-2003 hebben overleefd zal echter moeten blijken. Ringstation Castricum meldde in april 2003 in ieder geval alweer een vangst van een Cetti's Zanger. Inventariseerders opgelet dus, want wie weet.

Literatuur

1. Berg, A.B. en C.A.W. Bosman. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Haarlem 1999
2. Berichten op ringersnet in de periode april-november 2002 van J. Visser (VRS Castricum), T. van Spanje (VRS Paradijsveld), Norbert Roothaert en Ronald van der Vliet (archivaris CDNA)

Fotoverantwoording

Peter Weiland: omslag, Vlaamse Gaai pag. 4, Goudhaan en Vuurgoudhaan pag. 10, groeistreep Zwartkop pagina 12

Rene van Rossum: exoot/kooivogel pagina 5

Hans Westdorp: Draaihals en Sperwergrasmus pagina 7

Arend de Looff: Grote Gele Kwikstaart pagina 8

Fredda Leget: Oeverpieper, Graspieper, Veldleeuwerik pagina 8

Wijnand Bleumink: Woudapje pagina 9, Cetti's Zangers pagina 15

Bijlage 1 Projectbeschrijving Constant Effort Site project

Het doel van het Constant Effort Site project is het verzamelen van informatie welke zal bijdragen tot het verklaren van veranderingen in vogelpopulaties. Deze informatie wordt in een speciaal meerjarig vogelringproject met behulp van vaste mistnetopstellingen tijdens het broedseizoen verzameld. De te verwachten veranderingen in de vegetatie gedurende de onderzoeksjaren in de vangst van volwassen vogels geven een goede indicatie van populatieveranderingen in het vanggebied. Informatie over de hoeveelheden uitgevlogen jongen wordt verkregen uit de te berekenen verhouding van de gevangen volwassen en jonge vogels in de loop van het zomerseizoen. Hervangsten van geringde vogels in opeenvolgende onderzoeksjaren zullen noodzakelijke informatie over de jaarlijkse overleving opleveren. De CES-lokaties liggen voornamelijk in rietvelden, struwelen en bosgebieden. Door de vangsten in de verschillende gebieden te vergelijken kan ook een relatie tussen biotoop en populatie worden verkregen. Het CES-project verschaft aanvullende informatie op verschillende nationale en Europese vogelonderzoeksprojecten zoals broedvogelinventarisaties, nestkaartproject en ringonderzoek aan trekvogels. In 1981 werd in Groot-Brittannië een proefproject opgezet door de British Trust for Ornithology (BTO) om de mogelijkheden voor een Brits CES-project te testen. Het CES-project werd in 1986 door de BTO officieel aanvaard. Aanvankelijk lag de nadruk op het produceren van een 'Ring index' van de veranderingen in de adulte populatie, maar tegenwoordig krijgt de verhouding juveniel-adult en de overleving de meeste aandacht. In 1994 waren in Engeland 114 CES-vangplaatsen operationeel. In 2001 waren er in Nederland 45 CES-vangplaatsen. Ook in Noord-Amerika en Canada is men, uit bezorgdheid over de recente achteruitgang van zangvogels, onlangs begonnen met het opzetten van CES-vangplaatsen naar Engels model. Daar wil men vooral inzicht krijgen op de onderliggende processen van deze achteruitgang. Het Nederlandse CES-project wordt ondersteund door SOVON en door het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS). Voor vragen over het CES-project kunt u altijd terecht op het Vogeltrekstation.

Voor meer informatie (engelstalig): www.euring.org

Coördinator CES project: dhr. [F. Majoor](#), Postbus 40, 6666 ZG Heteren

Bron: www.vogeltrekstation.nl

Bijlage 2 Terreinbeschrijving Sparregat Meijendel

Het werkterrein van onze vogelringgroep is gelegen in het duingebied Meijendel tussen Den Haag en Wassenaar, op een terrein tussen twee infiltratieplassen, bekend als het Sparregat. De vinkershut die de basis is voor het vangwerk is gebouwd in betrekkelijk kaal duinterrein.. Rond de hut liggen enkele duindoornstruwelen (gemengd met vlier, meidoorn en berk) waartussen de mistnetten staan opgesteld. Daarnaast staan nog drie mistnetten in de rietkraag langs een van de infiltratieplassen vlak achter de hut. Buiten de riet- en struikbegroeiing bestaat het terrein uit (deels verruigd) open terrein, waar de slagnetten liggen.

Aan de westzijde van dit terrein loopt het zeer druk gebruikte fiets- en wandelpad tussen Scheveningen en de Wassenaarse Slag. Zuidelijk en oostelijk wordt het terrein begrensd door openbare wandelroutes.

In 2002 was de maximale hoeveelheid gelijktijdig ingezette mistnetten 129 meter. Er werd één open slagnet gebruikt.